

SOĞUK SAVAŞTAN GÜNÜMÜZE KABUK DEĞİŞTİREN GÖÇ HAREKETLERİ

Küreselleşendünyadüzeniilebirlikte“göç”olgusugiderekivmekazanmaktadır. Ulaşım ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi, ülkeler arasında imzalanan vize serbestisi anlaşmaları, eğitim odaklı değişim programları, iç savaşlar, bölgesel çatışmalar ve birçok farklı gelişme; zorunlu veya gönüllü olarak malların, hizmetlerin ve sermayenin dolaşımına yol açtığı kadar insanların da ülkelerin sınırlarını aşacak biçimde göç etmelerine sebebiyet vermektedir.

Doç. Dr. Eren Alper Yılmaz

Bu göç dalgaları yalnızca az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru değil, aynı zamanda gelişmiş ülkelerden diğer gelişmiş ülkelere doğru da yaşanmaktadır. Bilhassa savaşların, toplumların güvenliklerini tehdit ettiği şu son dönemlerde artış gösteren göç hareketlerinin yalnızca Ortadoğu ve Afrika ülkelerinden Avrupa'ya doğru nüfuz ettiğini iddia etmek doğru olmaz, zira Avrupa içerisinde de yaygınlık kazanmıştır.

Uluslararası göçün yakın tarihteki gelişimine vurgu yapmak gerekirse, II. Dünya Savaşı sonrasında 1973 OPEC Petrol Krizi'ne kadar olan süreçte başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa'daki sanayileşmiş ülkeler geçici işçi almaya karar vermişler ve özellikle kas gücü gerektiren işlerde Asya ve Ortadoğu'dan gelen işçileri kullanmışlardır. Bu süreç, göç eden kişilerin sayılarındaki artışa bağlı olarak daha karmaşık göç yollarını ortaya çıkaran bir süreci beraberinde getirmiştir. Böylece uluslararası göç olgusu giderek

"Daha çok tarım sektöründen gelen ve "geçici işçi (Gastarbeiter)" olarak istihdam edilen bu kitle, Anadolu'nun taşra bölgelerinden Almanya'nın farklı şehirlerine göç etmişlerdir."

küreselleşen ve sınırları aşan bir durum haline almıştır. Örneğin Türkiye ve Almanya arasında 31 Ekim 1961 tarihinde imzalanan işçi alımı anlaşmasına göre, 9 bine yakın Türk kökenli misafir işçi Almanya'ya çalışmak amacıyla gelmiştir. Almanca bilmeyen, öğrenmek için herhangi bir uyum sürecine tabi tutulmayan, daha çok tarım sektöründen gelen ve "geçici işçi (Gastarbeiter)" olarak istihdam edilen bu kitle, Anadolu'nun taşra bölgelerinden Almanya'nın farklı şehirlerine göç etmişlerdir. Birinci kuşak olarak nitelendirilen bu işçiler ağırlıklı olarak kas gücü gerektiren işlerde çalışmışlar, bilhassa inşaatlarda ve hizmet sektöründe görev almışlardır.

1980'lerden itibaren Türkiye'ye yönelik göç hareketlerine bakıldığında ise uluslararası politikadaki birkaç gelişme bu göçlerdeki temel rolü oynamıştır. 1980-1988 yılları arasında süren ve "8 Yıl Savaşları" diye de tabir edilen Irak-İran savaşı sonrasında Saddam Hüseyin'in Kuzey Irak'ta bulunan ve İran sınırına 11 km yakınlıkta yer alan, çoğunlukla Kürtlerin yaşadığı Halepçe Bölgesi'ne

1 Doç. Dr. Eren Alper Yılmaz, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Söke İşletme Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü Öğretim Üyesi.

hardal gazı atması sonucunda 50 binin üzerinde insan Türkiye'ye göç etmiştir. Bu savaşın akabinde ekonomisi bozulan Irak'ın Kuveyt'e girmesiyle patlak veren, Arap ülkelerinin de desteğini alarak Kuveyt'i korumak adına askeri güçlerini Basra Körfezi'ne yığan ABD ve Birleşmiş Milletler (BM) ile Irak arasında yaşanan I. Körfez Savaşı sonrasında da yaklaşık 500 bin kişi Türkiye'ye göç etmiştir.

1980'lerdeki bir diğer kitlesel göç hareketi ise, Bulgaristan'ın totaliter lideri Todor Jivkov'un Bulgaristan'da yaşayan Türklere karşı asimilasyon politikaları uygulayarak Türkleri göç etmeye zorlamasıyla vuku bulmuştur. Türklerin isim değiştirmeye maruz bırakıldığı, Türk kültürüne ait unsurların kullanımının yasaklandığı, Türkçe konuşanlara para cezaları kesildiği, Türkçe eğitim veren okulların kapatıldığı, Türklerin dini vecibelerini yerine getirmesinin engellendiği baskıcı bir süreç yaşanmıştır. Bu asimilasyon politikalarına göz yummayan dönemin Başbakanı Turgut Özal, Bulgaristan Türklerine sınır kapılarını açmış, böylece yaklaşık 400 bin Bulgaristan Türkü, Bulgaristan'dan sınır dışı edilerek Türkiye'ye göç etmiştir.

1990'lı yıllarda ise yine siyasal ve askeri gelişmelerin tezahür ettiği kaotik bir döneme girilmiştir. Sovyetler Birliği'nin 1991 Aralık'ta çözülmesiyle birlikte yaşanan siyasal ve sosyal boşluğa istinaden bu süreçte yaklaşık 4 milyon kişi Eski Yugoslavya'yı terk ederek Avrupa'ya dağılmış, Batı ve Merkez Avrupa'da kendilerine yeni hayatlar inşa etmiştir. Bu göç dalgasındaki hedef, globalleşme süreciyle birlikte teknolojik, sosyal ve kültürel koşulların geliştiği bir "Avrupa kimliği" kazanabilmenin yanı sıra, istihdam ve refah düzeyi açısından yüksek bir medeniyetin içine entegre olabilmektir. Durumu, güvenlik perspektifinden ele alacak olursak, 1990'dan sonra Bosna ve Kosova'daki Müslümanlara karşı yapılan ve uzun bir süre dünya kamuoyunun gözlerini yumduğu Sırp soykırımı sonucunda binlerce kişi Sırp baskısından kurtulmak ve can güvenliklerini sağlamak adına başta Türkiye ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerine göç etmişler.

Son yıllarda ise Suriye'de 2010 yılının sonlarına doğru baş gösteren huzursuzluklar, kısa zamanda çatışmalara, ardından da birçok aktörü içine alacak şekilde şiddetli bir

Şekil 1: Suriyelilerin En Yoğun Olarak Göç Ettiği Ülkeler

Total Persons of Concern

[.CSV](#) [JSON](#)

5,075,989

Last updated 08 Feb 2024

Source - UNHCR, Government of Turkey

Total Persons of Concern by Country of Asylum

[JSON](#)

Location name	Source	Data date	Population
Türkiye	Government of Turkey	8 Feb 2024	62.5% 3,174,851
Lebanon	UNHCR	31 Dec 2023	15.5% 784,884
Jordan	UNHCR	31 Jan 2024	12.7% 643,199
Iraq	UNHCR	31 Dec 2023	5.4% 273,258
Egypt	UNHCR	31 Jan 2024	3.0% 154,794
Other (North Africa)	UNHCR	31 Dec 2022	0.9% 45,003

Kaynak: UNHCR, 2024

bölgesel savaşa dönüşünce tarihin en ciddi insanlık krizlerinden birisi yaşanmıştır. Arap Baharı adı verilen bu süreçte ülkedeki sıkıyönetim uygulamasının kaldırılmasını, bireysel hak ve özgürlüklerin genişletilmesini, gelir dağılımında adaletin tesisini, işsizliğin azaltılmasını, iktidardaki Nusayri kökenli Baas Partisi'nin diktatör düzenlemelerden vazgeçmesini isteyen Suriyeliler istediklerini alamayınca hükümet güçleri ve muhalif direnişçiler arasında çatışmalar çıkmıştır. İlk başlarda küçük çaplı bir etki yaratan fakat zamanla IŞİD ve diğer terör örgütlerinin de başat birer aktör haline gelmesiyle önemli bir kaotik zemine evrilen iç savaş, Suriyeli vatandaşlar arasında büyük bir panik ve korku yaratmış, can güvenliği endişesiyle birçok Suriyeli başta Türkiye olmak üzere, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi Ortadoğu ülkelerine göç etmiştir.

Şekil 1.'de 2024 yılında "Suriyelilerin En Yoğun Olarak Göç Ettiği Ülkeler" gösterilmiştir. Son yılların bu en büyük sığınmacı akınında toplamda 5 milyonu aşkın kayıtlı Suriyeli sığınmacı vatanlarını terk etmek zorunda kalmış, bu sığınmacıların 3,1 milyondan fazlası Türkiye'ye göç etmiştir. Bir diğer ifade

ile dünya üzerindeki Suriyelilerin %62,5'i ülkemizde yaşamaktadır. Türkiye'yi 784 bin civarında sığınmacı nüfusuyla Lübnan, 643 bin Suriyeli ile de Ürdün takip etmektedir (UNHCR, 2024).²

2014 yılına gelindiğinde Rusya'nın Ukrayna'ya bağlı olan Kırım topraklarını işgal etmesi üzerine Rusya ve Ukrayna arasında diplomatik bir kriz başlamış, 2022 yılına kadar zaman zaman bu kriz yerini sınır bölgesinde askeri çatışmalara bırakmıştır. Yaşanan insani kriz her geçen gün daha da derinleşirken, Ukrayna'da ciddi oranlara ulaşan can kayıpları ve askeri zayıfların yanı sıra savaşın göç boyutu da gündeme gelmiştir. Rusya'nın asker-sivil ayrımı yapmaksızın tüm Ukrayna vatandaşlarını hedef alan operasyonlarda bulunması, sivillerin bulunduğu binaları bombalaması ve savaşı bir nevi meskûn mahale taşıması, savaşın bir parçası olmayan masum sivilleri harekete geçirerek Batı'ya doğru göç etmeye zorlamıştır. Birleşmiş Milletler'in, II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana Avrupa'nın en hızlı gelişen mülteci krizi olarak adlandırdığı savaşta, BMMYK verilerine göre, 24

² UNHCR (2024), Total Persons of Concern by Country of Asylum, <https://data.unhcr.org/en/situations/syria>

Şubat 2022 tarihinde Rus işgalinin başlamasından itibaren on gün içinde, 1,3 milyondan fazla Ukraynalı sınırı geçmiştir.³

Şu hususu da vurgulamak gerekir ki, 2015 yılından itibaren Ortadoğu'dan gelen mülteci geçişlerinin artış göstermesine istinaden sınır güvenliğinin artırılmasına yönelik tedbirler alan AB, mültecileri tehdit olarak gördüğü için acil eylem planları oluşturmuş, Frontex gibi güvenlik güçlerine mültecilerin sınır dışı edilmesi için daha çok yetki alanı tanımış, Türkiye gibi ülkelerle "Geri Kabul Anlaşmaları" imzalayarak mülteci yükünü üzerinden atmak istemiştir. Öte yandan 2022 yılında başlayan Ukrayna-Rusya Savaşı akabinde ülkelerini terk

eden göçmenlere karşı herhangi bir bürokrasi engeli konulmamış, sınır güvenliği güçleri harekete geçirilmemiştir. Önceden sınırlarına tel örgüler çeken ve ülkesine Suriyeli kabul etmek istemeyen Doğu Avrupa ülkelerinin ise Ukraynalılara kapılarını en fazla açan ülkeler pozisyonunda olması, bu konuda nasıl bir ayrımcılık yapıldığının en belirgin göstergesidir. Böylece dünya, iltica ve sığınma hakkının kullanılması noktasında "beyaz" ve "Avrupalı" olmanın Batı nezdinde avantaj olarak görüldüğü, "Müslüman" olmanın ise tehdit olarak algılandığı iki yüzlü bir politikaya seyirci kalmıştır.

Bir diğer önemli göç sebebi ise iklimdir. Kuraklık, küresel ısınma, buzulların erimesi, ormansızlaşma gibi çevresel değişikliklerin, volkanlar, toprak kaymaları, seller ve depremler gibi

³ The Guardian (2022). Ukraine: UN says more than 1.3 million have fled since Russian invasion began. Erişim Tarihi: 10.03.2022, <https://www.theguardian.com/global-development/2022/mar/05/ukraine-un-says-more-than-13-million-have-fled-since-russian-invasion-began>

doğal afetlerin, bunların yanı sıra sanayi kazaları, radyoaktivite gibi insan kaynaklı faaliyetlerin sonucunda göç eden kitleler, iklim göçüne örnek verilebilir. Birleşmiş Milletlere (BM) bağlı Uluslararası Göç Örgütü tarafından 2022'de yayımlanan "İklim Değişikliği ve Gelecekteki İnsan Hareketliliği" raporuna göre son 10 yıllık dönemde, dünyada, yılda ortalama 21,6 milyon kişi iklim değişikliği kaynaklı sıkıntılar nedeniyle ülkeleri içinde göç etmek zorunda kalmıştır. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nde (IPCC) vurgulandığı üzere 2050 yılına kadar Bangladeş Deltası'nın sular altında kalma riskine bağlı olarak bu bölgede yaşayan 35 milyon insan iklim mülteci konumuna düşebilir.⁴

"Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar olan süreçte kitlesel göç hareketleri hız kesmeden devam etmiştir."

Sonuç olarak, Soğuk Savaş döneminden günümüze kadar olan süreçte kitlesel göç hareketleri hız kesmeden devam etmiş, sadece zaman zaman kabuk değiştirmiş ve farklı saiklere dayalı olarak tezahür etmiştir. Örneğin 1960-1970'li yıllarda Avrupa, daha çok ekonomik temelli ve insan gücüne dayalı

bir göç hareketine ihtiyaç duymuş, 1980'lerde Bulgaristan'da yaşayan Türkler kültürel asimilasyon, kimlik bunalımı gibi sebeplerle göç etmiş, 2011'de hız kazanan Arap Baharı ve 2022'de patlak veren Rusya-Ukrayna Savaşı sonucunda güvenlik amaçlı kitlesel göç dalgaları yaşanmış, 2011'den günümüze kadar ise savaflara paralel olarak iklim değişikliğinden etkilenen insanlar ülkelerini terk etmişlerdir. Ez cümle; coğrafyalar, kişiler ve göçü tetikleyen dinamikler farklılık arz etse de, göç realitesi hiçbir zaman sona ermemiştir.

⁴ Mutlu, A., İrdem, İ., ve Üre, B. (2015). Ekolojik Mültecilik. Memleket Siyaset ve Yönetim Dergisi. 10(23): 79-118.